

Magdalena Skala, Krzysztof Szpara, Łukasz Wątroba

Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie

TURYSTYKA W GMINACH UZDROWISKOWYCH WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Streszczenie: Celem artykułu jest analiza porównawcza stopnia rozwoju funkcji turystycznej i uzdrowiskowej w gminach uzdrowiskowych województwa podkarpackiego, a także zaprezentowanie najważniejszych czynników rozwoju turystyki na tym obszarze. Przedstawiono w nim działania dotyczące promocji i rozwoju w tych gminach i informacje o Innowacyjnym Klastrze Zdrowia i Turystyki „Uzdrowiska – Perły Polski Wschodniej”.

Analizowane gminy charakteryzują się znacznym potencjałem turystycznym. Produkty związane z lecznictwem uzdrowiskowym należą do najważniejszych kompleksowych produktów regionu. Funkcja turystyczna najlepiej rozwinięta jest w gminie Solina w Bieszczadach, położonej w najważniejszym obszarze koncentracji ruchu turystycznego w całym województwie podkarpackim. Na drugim miejscu plasuje się Iwonicz-Zdrój, co wynika z bogatych tradycji uzdrowiskowych.

Słowa kluczowe: funkcja turystyczna, gminy uzdrowiskowe, klastery, województwo podkarpackie.

1. Wstęp

Województwo podkarpackie jest bardzo zróżnicowane pod względem przyrodniczym i kulturowym. Południowa jego część obejmuje pas Beskidów (Bieszczady i Beskid Niski) oraz Pogórza Karpackiego, zaś północny fragment wchodzi w skład Kotliny Sandomierskiej. Prawie połowa powierzchni tego regionu jest objęta jakąś formą ochrony przyrody. Utworzono tu m.in. dwa Parki Narodowe – Bieszczadzki (największy górski park narodowy w kraju) i Magurski.

Do najważniejszych rodzajów i form turystyki występujących na terenie województwa podkarpackiego należy zaliczyć turystykę poznawczą (w tym przyrodniczą, kulturową i kulinarną), wypoczynkową (w tym turystykę wiejską i jej szczególny przypadek – agroturystykę), turystykę kwalifikowaną (w tym górską turystykę pieszą, turystykę rowerową, narciarską, jeździecką, żeglarską, a nawet różne formy turystyki ekstremalnej), turystykę zdrowotną (głównie turystykę uzdrowiskową), turystykę religijną i turystykę biznesową [Szpara, Skala 2010, s. 218].

Najważniejszą formą turystyki zdrowotnej na terenie województwa podkarpackiego jest przede wszystkim turystyka uzdrowiskowa. Występują tu cztery uzdrowi-

ska, w tym trzy na terenie Karpat. Iwonicz-Zdrój należy do jednych z najstarszych polskich uzdrowisk. Miejscowe wody lecznicze zostały opisane już w XVI wieku. Rymanów-Zdrój słynie z oferty leczenia chorób dróg oddechowych i kardiologicznych, znany jest także z wypoczynku i rehabilitacji dzieci. Kuracjusze chętnie odwiedzają też Polańczyk położony malowniczo nad Zbiornikiem Solińskim i Horyniec-Zdrój na Roztoczu. Ponadto coraz częściej można spotkać na terenie całego województwa, a szczególnie w okolicach większych ośrodków miejskich, przykłady turystyki spa i wellness [Szpara, Skała 2010, s. 224].

Celem artykułu jest ukazanie potencjału turystycznego gmin uzdrowiskowych województwa podkarpackiego oraz przedstawienie stopnia rozwoju funkcji turystycznej w gminach. Autorzy przedstawili również realizowany obecnie w południowo-wschodniej Polsce projekt Innowacyjny Klaster Zdrowie i Turystyka „Uzdrowiska – Perły Polski Wschodniej”, którego podstawowymi podmiotami są gminy uzdrowiskowe, uzdrowiska i inne podmioty działające w zakresie lecznictwa uzdrowiskowego.

2. Potencjał turystyczny gmin uzdrowiskowych województwa podkarpackiego

Najczęściej używaną w literaturze definicją potencjału turystycznego jest definicja J. Kaczmarka, A. Stasiaka i B. Włodarczyka, która określa potencjał turystyczny jako *wszystkie elementy środowiska geograficznego i zachowania człowieka, które mogą być wykorzystywane do uprawiania turystyki bądź do zajmowania się turystyką, czyli wszelkie zasoby strukturalne i funkcjonalne warunkujące rozwój turystyki na określonym terenie* [Kaczmarek, Stasiak, Włodarczyk 2002, s. 31].

Urozmaicone warunki przyrodnicze województwa podkarpackiego oraz jego dziedzictwo kulturowe stanowią elementy decydujące o atrakcyjności turystycznej – stwarzają potencjalne warunki dla rozwoju turystyki. Całe województwo, w tym analizowane gminy uzdrowiskowe, ma wiele miejsc atrakcyjnych turystycznie, mogących poszczycić się dziedzictwem kulturowym, bogactwem środowiska naturalnego oraz odznaczających się znacznymi walorami leczniczymi.

W skali całego województwa niekwestionowanym obszarem koncentracji ruchu turystycznego są Bieszczady, będące od II wojny światowej jedynym fragmentem Karpat Wschodnich na terenie Polski. Wraz z sąsiadującym od zachodu Beskidem Niskim są magnesem przyciągającym turystów w południową część województwa. Bogactwo kulturowe mieszkających tu do lat 40. grup etnograficznych i narodowościowych (Bojków, Łemków, Ukraińców, Żydów), ślady po istniejących, choć już zniszczonych świątyniach, które można znaleźć do dziś w bieszczadzkim i beskidzkim krajobrazie są nadal ważnym elementem dziedzictwa kulturowego regionu, stanowiącym o jego atrakcyjności i unikatowości [Skała, Szpara 2010, s. 226].

Tabela 1. Naturalne tworzywa lecznicze w gminach uzdrowiskowych województwa podkarpackiego

Gmina	Naturalne tworzywa lecznicze	Leczone choroby
Gm. Horyniec-Zdrój	<ul style="list-style-type: none"> – wody siarczkowo-siarkowodorowe słabo zmineralizowane – złoża borowinowe typu niskiego – produkty zdrojowe: butelkowana woda źródłana „Hetmańska” 	choroby reumatyczne, choroby narządu ruchu
Gm. Iwonicz-Zdrój	<ul style="list-style-type: none"> – wody chlorkowo-wodorowęglanowo-sodowe, jodkowe, kwasowęglowe, hipotermalne i termalne – wody wodorowęglanowo-chlorkowo-sodowe, jodkowe, kwasowęglowe – lecznicze i kosmetyczne produkty zdrojowe wytwarzane na bazie soli leczniczej i leczniczych wód termalnych ze znakiem „Iwoniczanka” 	choroby ortopedyczno-urazowe choroby neurologiczne choroby reumatologiczne choroby trawienia choroby górnych dróg oddechowych choroby kobiece otyłość osteoporoza
Gm. Rymanów	<ul style="list-style-type: none"> – wody wodorowęglanowo-sodowe, bromkowe, jodkowe (szczawy słone), niskozmineralizowane – złoża borowinowe typu niskiego – produkty zdrojowe: butelkowana woda mineralna „Celestynka”, niskozmineralizowana woda „Rymanów Zdrój” 	choroby górnych dróg oddechowych choroby dolnych dróg oddechowych, choroby kardiologiczne (w tym wczesna rehabilitacja kardiologiczna)
Gm. Solina	<ul style="list-style-type: none"> – woda wodorowęglanowo-sodowa – z otworu IG-1 w Polańczyku – woda chlorkowo-wodorowęglanowo-sodowo-jodkowa – z otworu IG-2 w Polańczyku 	choroby ortopedyczno-urazowe choroby reumatyczne choroby kardiologiczne i nadciśnienie choroby górnych dróg oddechowych choroby dolnych dróg oddechowych choroby endokrynologiczne cukrzyca

Źródło: opracowano na podstawie: [Skała, Szpara, Wątroba 2010; *Uzdrowiska...* 2010].

Trzy gminy uzdrowiskowe położone są właśnie na terenach południowej części województwa podkarpackiego: dwie zlokalizowane są na obszarze środkowej części Beskidu Niskiego (gm. Iwonicz-Zdrój i gm. Rymanów), jedna w Bieszczadach Zachodnich, w obrębie wód Zalewu Solińskiego i Zalewu Myczkowieckiego. Gmina Horyniec-Zdrój jako jedyna z analizowanych gmin położona jest w regionie Rostocza Południowego na wysokości 260 m n.p.m. We wszystkich gminach uzdrowiskowych woj. podkarpackiego silną stroną są przede wszystkim walory wypoczynkowe, na których oparte jest leczenie. Pozostałe elementy atrakcyjności turystycznej (walory specjalistyczne i krajoznawcze) są ich uzupełnieniem, często znacznie podnoszącym ich potencjał turystyczny.

Walory wypoczynkowe gmin uzdrowiskowych w najwyższym stopniu decydują o atrakcyjności gmin. Bogactwem naturalnym gmin są obfite źródła wód mineral-

nych. Naturalne tworzywa lecznicze wraz z leczonymi przez nie chorobami ukazuje tab. 1.

Walory specjalistyczne to cechy środowiska przyrodniczego, które umożliwiają uprawianie różnych form turystyki kwalifikowanej. Na terenie gmin górskich (gm. Iwonicz-Zdrój, gm. Rymanów, gm. Solina) można uprawiać przede wszystkim pieszą turystykę górską, narciarstwo zjazdowe (wyciągi narciarskie w Bałuciance, Puławach Górnych, Rymanowie-Zdroju w gminie Rymanów, w Iwoniczu-Zdroju), biegowe i tourowe. We wszystkich gminach popularne jest również jeździectwo (m.in. w stadninach koni w Rudawce Rymanowskiej w gm. Rymanów; stadniny koni w Nowinach Horynieckich, Niwkach Horynieckich, Radrużu w gm. Horyniec-Zdrój), a także turystyka rowerowa (w tym downhill na obszarach gmin górskich) i przygodowa (zorbing, paintball m.in. na poligonie na terenie byłego PGR-u w Podemszczyźnie w gm. Horyniec-Zdrój), a także rekreacja wodna (m.in. na zalewie na rzece Radrużce w gm. Horyniec-Zdrój). Wyjątkowa pod względem walorów specjalistycznych jest gmina Solina, na terenie której znajdują się dwa zbiorniki zaporowe. Położenie gminy jest jednym z atutów czyniących gminę atrakcyjną pod względem krajobrazowym oraz klimatycznym. Wody zbiorników: solińskiego i myczkowieckiego złagodziły ostre górskie powietrze, dzięki czemu powstał specyficzny mikroklimat. Warunki klimatyczne wraz w występującymi tu wodami mineralnymi stwarzają dogodne warunki do wypoczynku, a także uprawiania wielu rodzajów turystyki i rekreacji wodnej (żeglarstwo, kajakarstwo, windsurfing itp.).

Liczne są także szlaki tematyczne, m.in.:

- Szlak Naftowy (gm. Iwonicz-Zdrój, gm. Rymanów),
- Szlak Papieski w Beskidzie Niskim (gm. Iwonicz-Zdrój, gm. Rymanów),
- Beskidzkie Muzea – transgraniczny szlak rowerowy (gm. Rymanów),
- Szlak Architektury Drewnianej (gm. Iwonicz-Zdrój, gm. Rymanów, gm. Horyniec-Zdrój),
- Rowerowy Szlak Doliną Wisłoka, Rowerowy Szlak Między Zdrojami, Rowerowy Szlak Etnograficzny (gm. Iwonicz-Zdrój, gm. Rymanów),
- Szlak Linii Mołotowa (gm. Horyniec-Zdrój),
- Szlak Św. Brata Alberta (gm. Horyniec-Zdrój),
- Szlak Nadszańskich Umocnień (gm. Solina).

Walory krajoznawcze gmin uzdrowiskowych w województwie podkarpackim są niejako uzupełnieniem walorów leczniczych decydujących o kierunkach rozwoju tych gmin. Często jednak mają zasadniczy wpływ na decyzję o wyborze miejsca leczenia. Wśród najważniejszych walorów krajoznawczych można wyróżnić:

Walory przyrodnicze:

- osobliwości flory i fauny, m.in.: jodły pospolite w okolicach Bełkotki w Iwoniczu-Zdroju, rezerwat *Bobry w Uhercach*,
- skałki i grupy skalne, m.in.: ostańce wapienne w Nowinach Horynieckich – tzw. kamienie kultu słońca,
- jary i przełomy: Jar Wisłoka koło Rudawki Rymanowskiej,

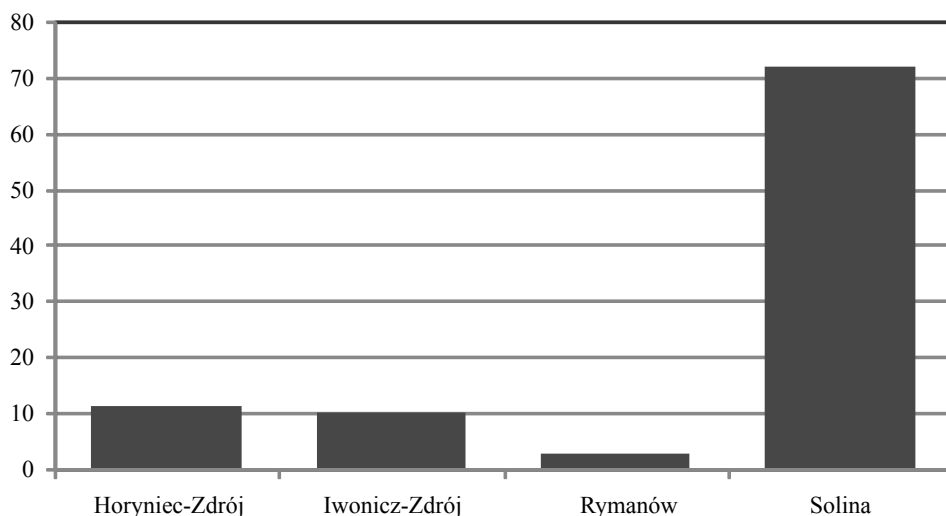
- parki dworskie: XIX-wieczny park zdrojowy w Iwoniczu-Zdroju, ogród pałacowy w Horyńcu-Zdroju,
 - punkty widokowe, m.in.: Góra Przymiarki (640 m n.p.m.), Korbania (905 m n.p.m.),
 - obszary chronione: Roztoczański Obszar Chronionego Krajobrazu, Południowo-roztoczański Park Krajobrazowy, rezerwat *Solokija* w gm. Horyniec-Zdrój, Park Krajobrazowy Doliny Sanu, Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu, Ciśniańsko-Wetliński Park Krajobrazowy, rezerwat *Koziniec* w gm. Solina,
 - ogrody zoologiczne: minizoo w Myczkowcach.
- Walory kulturowe:
- zabytki architektury, m.in.: zespół drewnianej zabudowy z XIX i początku XX wieku w Iwoniczu-Zdroju i Rymanowie-Zdroju, w Rymanowie (kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca z XVIII wieku, synagoga z XVII wieku, kirkut z ohełami znanych cadyków) cerkwie połemkowskie i pobojkowskie na terenach gmin Iwonicz-Zdrój, Rymanów i Solina, cerkwie w gm. Horyniec-Zdrój (szczególnie cenna drewniana cerkiew w Radrużu), liczne kapliczki i krzyże przydrożne (m.in. w gm. Horyniec-Zdrój wyroby „bruśnieńskiej szkoły kamieniarskiej”), w Polańczyku (d. cerkiew, obecnie kościół pw. św. Paraskewii z cudowną ikoną Matki Boskiej z Łopienki),
 - miejsca martyrologii, m.in.: liczne cmentarze wojenne z okresu I wojny światowej na całym obszarze województwa, cmentarz jeńców radzieckich z II wojny światowej w Rymanowie, zgrupowania 23 betonowych schronów bojowych Linii Mołotowa w gminie Horyniec-Zdrój,
 - zabytki działalności gospodarczej i techniki: huta szkła „Sabina” w Rymanowie,
 - miejsca kultu, m.in.: kaplica Matki Boskiej *Na źródle* k. Nowin Horynieckich w gm. Horyniec-Zdrój, Zwierzyń – miejsce kultu religijnego „Cudowne źródelko” w gminie Solina,
 - imprezy kulturalne, m.in. Festiwal Karpacki, Polonijny Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej *Ars Musica*, Festiwal Kultury Romskiej *Romane Dyvesa*, Festiwal im. Księcia Michała Kleofasa Ogińskiego, Międzynarodowy Wyścig Kolarski *O Puchar Uzdrowisk Karpackich*, *Bieg do Źródeł Rymanowskich*, Festiwal Kultury Żydowskiej w Rymanowie (*Dni Pamięci o Żydowskiej Społeczności Rymanowa*), Pożegnanie Wakacji w Rudawce Rymanowskiej, *Biesiady Teatralne* – Ogólnopolskie Przeglądy Amatorskich Zespołów Teatralnych Małych Form w Horyńcu Zdroju, *Bieszczadzki Złot Krasnoludów* w Polańczyku, *Solińskie Lato*, warsztaty rękodzielnicze w Bóbrce (*Bibułkalia*), Przegląd Zespołów Szantowych *Żeglarskie Szanty*, żeglarskie regaty (m.in. *O błękitną wstęgę Zalewu Solińskiego*, *O puchar wójta gminy Solina*), Dzień Wilka w Wołkowyi, Bieszczadzkie Konfrontacje Kulinarne w Myczkowcach, Bieszczadzki Złot Leśnych Ludzi (*Złot Zakapiorów*),

- obiekty unikatowe: Centrum Kultury Ekumenicznej (120 miniatur świątyni karpackich z Polski, Słowacji i Ukrainy) w Myczkowcach,
- inne: galerie i pracownie rękodzieła artystycznego w Bóbrce, Solinie, Myczkowie i Polańczyku.

3. Funkcja turystyczna w gminach uzdrowiskowych województwa podkarpackiego

Funkcja turystyczna jest to działalność społeczno-ekonomiczna na danym obszarze lub w pewnej miejscowości, skierowana na obsługę turystów. Zdolność do zaspokajania określonych potrzeb turystycznych i stopień wykorzystania walorów turystycznych wpływają na konkurencyjność turystyki w stosunku do innych form działalności społeczno-gospodarczej [Jackowski 2004, s. 116].

Za podstawowe mierniki rozwoju funkcji turystycznej przyjmuje się wskaźnik Baretje'a, Deferta i wskaźnik Schneidera. W pierwszym przypadku mierzona jest wielkość bazy noclegowej, czyli liczba turystycznych miejsc noclegowych przypadających na 100 mieszkańców stałych. Drugi wskaźnik dotyczy wielkości ruchu turystycznego, czyli liczby przyjezdnych turystów przypadającej na 100 mieszkańców stałych. Niekiedy liczy się również wielkość zatrudnienia w sektorze turystycznym [Kurek, Mika 2008, s. 41].

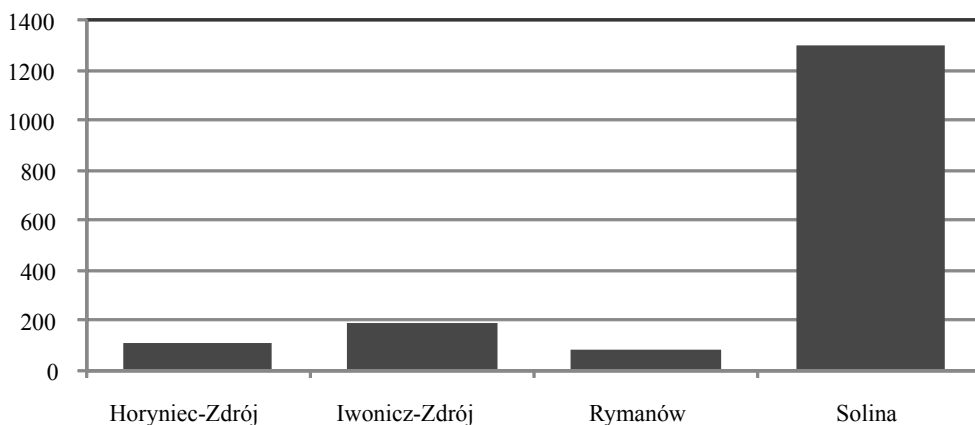
Rys. 1. Wskaźnik Baretje'a, Deferta w gminach uzdrowiskowych woj. podkarpackiego w 2010 r.

Źródło: opracowano na podstawie danych GUS.

Wskaźnik Baretje'a i Deferta liczony dla gmin uzdrowiskowych województwa podkarpackiego pozwala dostrzec dużą dysproporcję funkcji turystycznej na badanym obszarze. Największą wartość uzyskała Solina, znacznie dystansując pozostałe gminy (rys. 1).

Przyjmuje się, że funkcja ta jest wysoko rozwinięta, gdy osiąga wartość 100 (liczba miejsc w bazie noclegowej jest równa liczbie mieszkańców stałych), aczkolwiek w warunkach polskich uznaje się, że jest ona główną (lub jedną z głównych) już przy wartości 50 [Warszyńska 1989, s. 101]. Wartość 70 liczoną dla gminy (a nie dla miejscowości) można więc z pewnością uznać za bardzo wysoką. Wskaźniki dla pozostałych gmin wynosiły maksymalnie 10.

Wskaźnik Schneidera uznaje się w warunkach polskich za wysoki, gdy liczony dla miejscowości przyjmuje wartość 500 [Warszyńska 1989, s. 101]. W tym przypadku również gmina Solina znacznie zdystansowała pozostałe gminy uzdrowiskowe podlegające analizie. Szczególnie niskie wartości uzyskano dla gmin Rymanów i Horyniec-Zdrój (rys. 2).

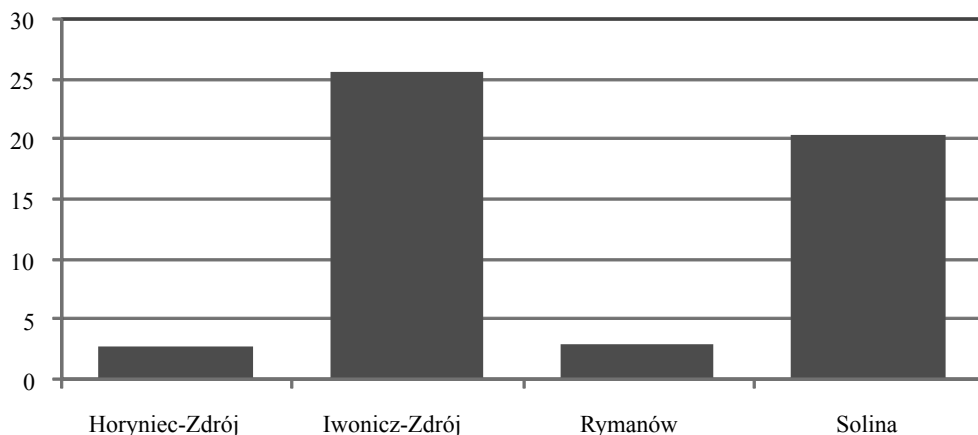

Rys. 2. Wskaźnik Schneidera w gminach uzdrowiskowych woj. podkarpackiego w 2010 r.

Źródło: opracowano na podstawie danych GUS.

Wpływ na uzyskane wyniki miała niewątpliwie niewielka liczba mieszkańców gminy Solina.

Wskaźnik gęstości bazy noclegowej, wyrażony liczbą miejsc noclegowych przypadających na daną powierzchnię, daje nieco inny obraz zjawiska (rys. 3). W tym przypadku najwyższe wskaźniki zanotowano dla gmin Iwonicz-Zdrój i Solina. Jest to związane z największą bazą noclegową na ich obszarze oraz z najmniejszą powierzchnią gminy Iwonicz-Zdrój. Najniższe wartości zanotowano dla gminy Horyniec-Zdrój.

Rys. 3. Wskaźnik gęstości bazy noclegowej w gminach uzdrowiskowych woj. podkarpackiego w 2010 r.

Źródło: opracowano na podstawie danych GUS.

Funkcja turystyczna jest zdecydowanie najlepiej rozwinięta w gminie Solina. Wpływ na to ma jej lokalizacja w Bieszczadach – najważniejszym regionie turystycznym województwa podkarpackiego [Skała, Szpara 2010, s. 223], co potwierdzają wyniki badań przyjazdowego ruchu turystycznego do województwa [*Badanie przyjazdowego ruchu...* 2009, s. 58]. Bieszczady są również jednym z najważniejszych regionów turystycznych Karpat Polskich [Szpara 2009, s. 31]. Na terenie gminy znajduje się liczna i zróżnicowana baza noclegowa. Głównym walorem turystycznym gminy jest Zbiornik Soliński, który obok Bieszczadzkiego Parku Narodowego należy do najczęściej odwiedzanych miejsc w całych Bieszczadach Polskich.

Rozwój funkcji turystycznej na terenie gminy Iwonicz-Zdrój związany jest z bogatymi tradycjami uzdrowiskowymi. Pierwsze wzmianki o wykorzystywaniu tutejszych wód mineralnych do celów leczniczych sięgają XVI wieku, były już znane Wojciechowi Oczce – nadwornemu lekarzowi Stefana Batorego i Zygmunta III Wazy. Pozwala to umiejscowić Iwonicz-Zdrój wśród najstarszych uzdrowisk w kraju.

4. Klaster Zdrowie i Turystyka „Uzdrowiska – Perły Polski Wschodniej” jako przykład nowoczesnych rozwiązań w zakresie rozwoju turystyki

M.E. Porter definiuje klastry jako *geograficzne skupiska wzajemnie powiązanych firm, wyspecjalizowanych dostawców, jednostek świadczących usługi, firm działających w pokrewnych sektorach i związanych z nimi instytucji (na przykład uniwersytetów, jednostek normalizacyjnych i stowarzyszeń branżowych) w poszczególnych*

dziedzinach, konkurujących między sobą, ale także współpracujących [Porter 2001, s. 246]. W związku z tym dla powstania klastrów turystycznych rzeczą naturalną jest spełnienie postulatu *geograficznego skupiska*, gdyż zazwyczaj działają one wokół walorów turystycznych. *Położenie tych walorów wyznacza lokalizację klastra, ich rozległość – stopień skupienia, a atrakcyjność – rozmiary klastra mierzone liczbą podmiotów świadczących usługi na rzecz turystów. Specyfika produktu turystycznego sprawia, że spełniony jest kolejny warunek określony w definicji klastrów: występowanie i współpraca wyspecjalizowanych dostawców* [Porter 2001, s. 246].

Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie jest inicjatorem i koordynatorem projektu Innowacyjny Klaster Zdrowie i Turystyka „Uzdrowiska – Perły Polski Wschodniej”. Podmiotami uczestniczącymi w klastrze są:

- uczelnie wyższe: Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie (koordynator), Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu,
- instytucje okołobiznesowe, m.in. Stowarzyszenie Promocji Przedsiębiorczości w Rzeszowie,
- gminy uzdrowiskowe: z województwa podkarpackiego i świętokrzyskiego,
- podmioty gospodarcze, m.in.: uzdrowiska, sanatoria, biura podróży, ośrodki wypoczynkowe.

Celem klastra jest wykorzystanie innowacji i podejmowanie wspólnych działań w procesach gospodarczych, stworzenie sieci współpracy, która pozwoli na osiągnięcie efektu synergii w rezultacie połączenia i wykorzystania potencjału osób, przedsiębiorstw, uczelni wyższych, jednostek naukowo-badawczych, instytucji z otoczenia biznesu oraz władz samorządowych i państwowych do transferu i dyfuzji wiedzy, a także innowacji, pomiędzy współpracującymi podmiotami. Działania klastra są wspierane przez Program Operacyjny „Rozwój Polski Wschodniej”, Oś Priorytetowa I: Nowoczesna Gospodarka, działanie 1.4. Promocja i współpraca, komponent 2. Współpraca, obszar 2.2. Tworzenie i rozwój klastrów. W wyniku ukształtowania innowacyjnych, zintegrowanych produktów turystycznych i ich wypromowania na rynku krajowym i zagranicznym powinien pojawić się zwiększony popyt i nowe źródła dochodów dla mieszkańców miejscowości uzdrowiskowych Polski Wschodniej, przyczyniając się do ożywienia gospodarczego tego obszaru, przy wykorzystaniu wewnętrznych źródeł jego rozwoju [Internet 1].

Projekt jest realizowany od stycznia 2010 do grudnia 2011 r. W pierwszym okresie działania klastrów funkcjonował na obszarze województwa podkarpackiego (m.in. gm. Iwonicz-Zdrój, gm. Horyniec-Zdrój, gm. Rymanów) oraz świętokrzyskiego (m.in. gm. Busko-Zdrój i gm. Solec-Zdrój). W planach przewiduje się rozszerzenia klastra na inne podmioty województwa podkarpackiego, m.in. Latoszyn oraz Nałęczów i Krasnobród w woj. lubelskim. Plany są jednak znacznie bardziej ambitne. Docelowo w skład klastra mają wejść przedsiębiorcy i samorządy z pozostałych województw Polski Wschodniej, np. gminy Augustów, Supraśl i Mielnik z terenu woj. podlaskiego i gm. Gołdap z terenu woj. warmińsko-mazurskiego. Jednym z celów klastra jest również nawiązanie współpracy transgranicznej z podmiotami z Barde-

jowskich Kupeli (Słowacja), Truskawca (Ukraina) i Druskiennik (Litwa) [Hermaniuk 2010, s. 97].

5. Podsumowanie

Bogactwo przyrodnicze i kulturowe województwa podkarpackiego sprawia, że na tym terenie rozwinęło się wiele form turystyki. Do najważniejszych form turystyki zdrowotnej należy przede wszystkim rozwijająca się tutaj od dawna turystyka uzdrowiskowa.

Wyniki badań przyjazdowego ruchu turystycznego w województwie podkarpackim przeprowadzone w 2009 r. ukazują, że odwiedzającym ten region najbardziej podobał się krajobraz, czystość, estetyka otoczenia, gościnność, gastronomia, przyroda i zabytki. Głównymi celami pobytu w regionie były: wypoczynek (29,2%), zwiedzanie zabytków (24,7%), poznanie przyrody (16,7%), turystyka aktywna (10,1%) oraz odwiedziny krewnych lub znajomych (7,1%). Ważną składową wypoczynku był pobyt w uzdrowiskach [*Badanie przyjazdowego ruchu...* 2009, s. 36].

Funkcja turystyczna jest najlepiej rozwinięta w gminach uzdrowiskowych na obszarach górskich, zwłaszcza w gm. Solina. Szczególnie duża różnorodność walorów występujących w krajobrazie sprawia, że obszar ten cieszy się wyjątkowym uznaniem wśród turystów.

Literatura

- Badanie przyjazdowego ruchu turystycznego w wybranych miejscach recepcji turystycznej województwa podkarpackiego w okresie V-IX 2009 roku*, maszynopis powielony, red. K. Szpara, Badanie wykonane przez Wyższą Szkołę Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego, Rzeszów 2009.
- Hermaniuk J., *Innowacyjny Klaster Zdrowie i Turystyka „Uzdrowiska – Perły Polski Wschodniej” – cele, działania, rezultaty*, [w:] *Współczesne trendy funkcjonowania uzdrowisk – klastering*, J. Hermaniuk, J. Krupa (red.), Wydawnictwo IG WSliZ w Rzeszowie, 2010.
- Jackowski A. (red.), *Encyklopedia szkolna – Geografia*, Wydawnictwo Zielona Sowa, Kraków 2004.
- Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., *Produkt turystyczny albo jak organizować poznawanie świata*, UE, Łódź 2002.
- Kurek W., Mika M., *Turystyka jako przedmiot badań naukowych*, [w:] *Turystyka*, W. Kurek (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Porter M.E., *Porter o konkurencji*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2001.
- Skała M., Szpara K., *Potencjał turystyczny województwa podkarpackiego w świetle badań ruchu turystycznego*, [w:] *Potencjał turystyczny – zagadnienia przestrzenne*, B. Meyer (red.) Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2010, Zeszyty Naukowe nr 590, Ekonomiczne Problemy Usług nr 52.
- Skała M., Szpara K., *Ruch turystyczny w województwie podkarpackim*, [w:] *Walory ekologiczne i turystyczne północnej części Euroregionu Karpackiego*, J.R. Rak (red.), Wydawnictwo Muzeum Regionalnego im. Adama Fastnachta w Brzozowie, Brzozów 2010.

- Skąła M., Szpara K., Wątroba Ł., *Analiza diagnostyczna uzdrowisk i gmin uzdrowiskowych Polski Wschodniej, w szczególności ich potencjału produktowego i systemu komunikacji rynkowej oraz poziomu innowacyjności*, Instytut Gospodarki Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania, Rzeszów 2010.
- Szpara K., *Bieszczady jako region turystyczny*, [w:] *Przestrzenne, gospodarcze i humanistyczne aspekty turystyki*, K. Szpara, M. Gwóźdź (red.), Konsorcjum Akademickie, Wydawnictwo WSE w Krakowie, WSliZ w Rzeszowie i WSZiA w Zamościu, Kraków-Rzeszów-Zamość 2009.
- Szpara K., Skąła M., *Wybrane formy turystyki w województwie podkarpackim*, [w:] *Walory ekologiczne i turystyczne północnej części Euroregionu Karpackiego*, J.R. Rak (red.), Wydawnictwo Muzeum Regionalnego im. Adama Fastnachtta w Brzozowie, Brzozów 2010.
- Uzdrowiska – perły Polski Wschodniej. Innowacyjny Klaster Zdrowie i Turystyka*, Informator, Rzeszów 2010.
- Uzdrowiska – Perły Polski Wschodniej. Innowacyjny Klaster Zdrowie i Turystyka*, <http://klasterzit.pl> z dn. 1 grudnia 2010.
- Warszyńska J., *Tourist Function of Polish Carpathians*, [w:] *Karpacka Konferencja Turystyczna, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Geograficzne, zeszyt 80, Prace Instytutu Geograficznego UJ, Zeszyt 102*, Kraków 1989.

Źródło internetowe

- [1] <http://klasterzit.pl>.

TOURISM IN HEALTH RESORT COMMUNES IN PODKARPACKIE VOIVODESHIP

Summary: The aim of the article is to conduct a comparative analysis of the level at which tourism and health resort functions are developed in health resort communes of the Podkarpackie Voivodeship, as well as to present the most important tourism development factors in that area. In particular, the example of an action taken by the University of Information Technology and Management in Rzeszów is presented together with other entities in Eastern Poland in order to promote and develop the area – i.e. the creation of the Innovative Cluster Health and Tourism “Health Resorts – Pearls of Eastern Poland” in 2010.

The analysed communes are characterised by a large tourism potential. Products related to health resort services belong to the most important complex products of the region. The tourism function is best developed in the Solina commune in the Bieszczady Mountains, situated in the most crucial area of tourism traffic concentration in the whole Podkarpackie Voivodeship. The second place is taken by the Iwonicz-Zdrój commune, which stems from rich health resort traditions.